



HAMK

Häme University
of Applied Sciences

Tämä on rinnakkaisallenne alkuperäisestä artikkelista /
This is a self-archived version of the original article.

Version: Accepted manuscript / Final draft

Käytä viittauksessa alkuperäistä lähdettä: /

To cite this article please use the original version:

Teinilä, T. (31.1.2025). Sata vuotta sitten yleisin
maatalouskone oli aurat. *Agrimedia*.

[https://www.agrimedia.fi/sata-vuotta-sitten-yleisin-
maatalouskone-oli-aurat/](https://www.agrimedia.fi/sata-vuotta-sitten-yleisin-maatalouskone-oli-aurat/)

Sata vuotta sitten yleisin maatalouskone oli aurat

Suomessa maataloustiedustelu suoritettiin ensimmäistä kertaa vuonna 1910. Se suoritettiin noin kymmenen vuoden välein. Tässä juttusarjassa paneudutaan ennen vuosien 1910-1960 suoritettujen maataloustiedusteluiden (v 1910-1930) ja maatalouslaskentojen (v 1941-) tietoihin lähinnä Suomen tärkeimpien maatalouskoneiden yleistymiseen. Toisessa osassa perehdytään traktoreista kerättyihin tietoihin.

Ensimmäisen vuonna 1910 tehdyn tiedustelun johdannossa on seuraava teksti:

Kesäkuun 29 p:nä 1907 annetussa armollisessa asetuksessa maataloustilaston järjestämisestä määrätään m.m., että jokaiselta kymmenenneltä vuodelta, joka päättyy tasaiseen kymmenlukuun, on toimeenpantava määrättyyn ajankohtaan vuotta kohdistuva täydellinen ja seikkaperäinen tutkimus maanviljelys- ja karjanhoitoelinkeinosta tarkan ja luotettavan selvityksen saamiseksi maaomaisuussuhteista, maanviljelystilain luvusta ja suuruudesta, maan käyttämisestä, maanviljelyskoneiden lukuisuudesta, harjasten paljoudesta ja voinvahvistuksesta ynnä muista seikoista, jotka koskevat maanviljelyksen ja sen sivuelinkeinojen vaatimuksia ja tilaa.

Näin laaja ja tarkka tiedustelu antaa meille jälkipolville mielenkiintoista tutkimisen ja analysoinnin aihetta entisajan maatalouden kehittymisestä. Nämä tiedot perustuvat vain maataloustiedusteluiden ja -laskentojen lukuihin. Osassa niissä on suurtakin epätarkkuutta ja virheitäkin. Mutta suuruusluokka kuvaa joka tapauksessa maatalouden koneellistumisintensiteetin kehittymistä, kuten vuoden 1959 laskennan saatesanoissa mainittiin.

Maataloustiedustelu 1910

Suomessa oli vuonna 1910 peltomaata noin 1 878 000 ha ja luonnon laitumia vähän alle 1 000 000 ha. Tätä edeltävän vuosikymmenen aikana oli peltoalaan siirtynyt luonnonlaitumista reilu 300 000 ha. Maatilojen lukumäärä oli 284 188 kpl. Keskimäärin peltoa oli noin 6,6 ha tilaa kohden.

Maatilojen koko oli laskennassa määritelty siten, että pikkuviljelmät olivat 0,5-5 ha ja 5-10 ha. Kesikokoiset viljelmät 10-25 ja 25-50 ha sekä suurviljelmät 50-100 ha ja yli 100 ha. Kun katsotaan koneiden lukumääriä tilakoon mukaan, oli suurviljelmillä keskimäärin 1,5 niittokonetta, 1,3 hevosharavaa ja 0,9 puimakonetta käytössään.

Ensimmäisessä maataloustiedustelussa kysyttiin maatalouskoneista lukumäärät tärkeimmistä koneista. Ne olivat kylvökone, niittokone, hevosharava ja puimakone. Traktoreista ei kysytty erikseen, johtuen siitä, ettei Suomessa vuonna 1910 ollut kuin 3 traktoria. Sen sijaan voimakoneiden, paikalliskoneiden, määrä oli kysytty, joko höyryllä, polttomoottorilla tai sähköllä toimivia, joita oli 4 105 kpl.

Yleisin vuoden 1910 tiedustelussa kysytyistä maatalouskone oli niittokone. Näitä oli lähes puolet kaikista koneista, yli 57 000 kpl. Tämä tarkoitti, että niittokone oli noin, joka neljännellä tilalla. Seuraavaksi yleisimmät olivat hevosharavat ja puimakoneet. Näiden yhteismäärä oli niittokoneiden kanssa samaa luokkaa. Sellaiset koneet olivat noin joka kymmenennellä tilalla.

Maataloustiedustelu 1920

Vuoden 1920 tiedustelun mukaan Suomen peltopinta-ala oli noussut jo 2 015 175hehtaariin. Pinta-alan kasvuun suurin vaikuttava tekijä oli luonnonlaitumien siirtyminen viljelykäyttöön. Peltoa oli tullut lisää vajaa 150 000 ha, joka oli puolet edeltävän 10-vuotiskauden aikana. Tilojen määrä oli puolestaan vähentynyt 250 748 viljelmään. Nyt tilojen keskikoko oli yli 8 hehtaaria.

Viljelmien koko oli tiedustelussa määritelty lähes samalla tavalla kuin vuonna 1910. Ainoastaan ensimmäinen jako-osa oli pienempi, 0,5 – 3 ha ja 3-10 ha. Siitä eteenpäin jako meni aiemman mukaisesti. Nyt vain ei oltu ”nimetty” eri kokoisia viljelmiä pien- keskikokoiset ja suurviljelmiksi.

Aiemmasta poiketen maatalouskoneista kysyttiin entistä laajemmin. Nyt tiedusteltiin voimakoneiden lisäksi aurojen, jankonmöhentäjien, lapio- ja jousiäkeiden, jyrien, hevosharojen, kylvökoneiden, lannanhajotuskoneiden, niittokoneiden, hevosharavoiden, perunannostokoneiden, puimakoneiden, viljanlajittelijoiden, myllyjen, separaattoreiden ja sirkkeleiden lukumääriä.

Yleisin maatalouskone oli tiedustelun mukaan aurat, joita oli 80 prosentilla tiloista. Toiseksi yleisimpiä olivat jousiäkeet ja separaattorit, joita oli noin joka toisella tilalla. Niittokoneet ja lapioäkeet (olivat jaettu hankmoihin ja muunlaisiin) olivat yleisiä koneita, niitä oli noin joka kolmannella tilalla. Niittokoneista oli laskettu yhteen niin 1-hevososen kuin 2-hevososen vetämät.

Kaikkien vuoden 1910 tiedustelussa kysytyjen koneiden lukumäärät olivat kymmenessä vuodessa kaksinkertaistuneet. Kylvökoneiden ja voimakoneiden määrät olivat puolestaan noin kolminkertaistuneet.

Maataloustiedustelu 1930

”Tiedustelu tehdään tiloille, joilla on vähintään 0.25 ha peltoa tai puu- ja kasvitarhaa tai molempia yhteensä sekä niille tiloille, jotka eivät täytä edellistä ehtoa, mutta joilla on ainakin yksi aikuinen hevonen tai lehmä.”

Peltopinta-ala oli noussut kymmenessä vuodessa jälleen noin 200 000 ha, ollen nyt 2 245 219 ha. Viljelmiä oli nyt vuoden 1910 tasolla; 287 171 kpl. Viljelmien keskipinta-ala oli laskenut vähän 7,8 hehtaariin. Tässä tiedustelussa jaettiin viljelmät kaupunkeihin ja maaseutuun. Viljelmien kokoluokitusta tarkennettiin jälleen pienempien osalta. Nyt tiedustelussa jaettiin viljelmät 0,25-1 ha, 1-2 ha, 2-5 ha, 5-10 ha, 10-15 ha, 15-25 ha ja siitä eteenpäin kuten aiemmin.

Vuoden 1930 maataloustiedustelun mukaan yleisimmät peltotyökoneet maataloilla olivat niittokoneet (1- tai 2 hevososen), joita oli yhteensä 119 242 kpl. Keskimäärin yksi niittokone kahta ja puolta tilaa kohden. Toiseksi yleisin kone oli hevosharavat, joiden lukumäärä oli 64 718 kpl. Puimakoneet olivat myös yleistyneet entisestään, joita oli yksi kone kuutta tilaa kohden. Mutta yleisin maatalouslaskennassa kysytty kone oli separaattori. Se oli useammalla, kuin joka toisella maatilalla. Voimakoneiden määrä oli suhteessa lisääntynyt eniten kaikista. Se oli nyt kolminkertaistunut kymmenen vuoden takaiseen, ollen nyt noin 35 000 konetta.

Tiedustelussa kysyttävien koneita taas täsmennettiin tiloilla tapahtuvan koneistumisen myötä. Aiemman tiedustelun lisäksi kysyttiin mm. oja-aurojen, elonleikkuukoneiden, heinänpöyhijöiden, apilan hankaajien ja turvepehkuripijäiden lukumäärät. Näistä uusista koneista yleisimmät olivat oja-aurat (8 329 kpl) ja turvepehkuripijät (6 593 kpl).

Maatalouslaskenta 1941

Seuraava maatalouslaskenta suoritettiin sota-aikana. Siksi se ei tapahtunut tasavuosikymmenenä. Nimi muuttui nyt tiedustelusta laskennaksi. Kirjoitettiin, että luvut olivat epätarkkoja. Suurin osa tilan miesväestä oli rintamalla, joten oliko ”kotolaiset” tietoisia kaikista pinta-aloista ja koneiden määristä. Samoin talvisodan päättymisen jälkeen Suomessa astui pika-asutuslaki, joka on voinut vaikuttaa myös tietojen antamisiin.

Suomessa peltopinta-ala oli vuoden 1941 laskennan mukaan 2 283 109 ha ja viljelmien määrä oli nyt 347 420 kpl, jossa oli lisäystä lähes 60 000 viljelmää. Pika-asutuksella on vaikutusta varmasti osaksi. Laskennassa Viipurin läänissä oli viljelmien määrä vähentynyt noin 30 000 tilalla, ollen edelleen 18 600 tilan verran. Laskelmassa ilmoitettujen lukujen perusteella keskipeltoala oli laskenut 6,6 hehtaariin.

Yleisimmät maatalouskoneet olivat nyt edellisvuosien tapaan niittokoneet, hevosharavat ja separaattorit. Pienin luku saatiin lypsykoneista, joita ilmoitettiin olevan käytössä 292 kpl. Laskennassa kysyttiin nyt uusina asioina lypsykoneiden lisäksi hautomakoneiden, viljankuivaajia ja pumppujen määriä. Nyt ei enää kysytty aurojen eikä turvepehkonrepijöstä lukumääriä.

Maatalouslaskenta 1950

Sodan jälkeinen uudisasutus vaikutti maatalojen kokoon ja määrään. Peltoala oli noussut nyt noin 150 000 hehtaariin n. 2 430 000 hehtaariin. Tilojen määrä oli noussut myös selvästi 120 000 kappaleella, ollen yhteensä 465 655 viljelmää (noin kymmenkertainen nykyiseen verrattuna). Keskitilakoko laski edelleen, ollen nyt noin 5,2 hehtaariin.

Maatalouskoneiden määrä oli nyt hyvin kattava laskennassa. Teknologisen kehittymisen myötä koneita tuli lisää ja niiden tarve kasvoi tiloilla työvoiman vähentyessä. Nyt kysyttiin myös koneista, että ovatko ne hevos- vai traktorivetoisia. Yleisin maatalouskone, joita oli lähes joka tilalla nyt, olivat äkeet. Niitä oli 441 400 kpl ja traktorikäyttöisinä 11 400 kpl. Toiseksi yleisin oli aiemmin yleisimpänä olleet aurat, niitä oli nyt 331 300 kpl hevosvetoisina ja 12 500 kpl traktorikäyttöisinä. Suomessa oli laskennan mukaan noin 14 400 traktoria, joten lähes jokaiseen oli äes ja aurat.

Myös sadonkorjuukoneita alettiin tarkastella laajemmin. Yleisin niissä oli luonnollisesti puimakoneet, joita oli jo lähes 100 000 kpl. Nyt kysyttiin myös olkiletsojen määriä. Elonleikkuukoneista kysyttiin lukumäärän lisäksi, että olivatko ne itseluovuttavia vai itsesitovia. Sadon ja muutenkin kuljetuksiin laskettiin kumipyöräisten työrattaiden määrät.

Uusina koneina kysyttiin väkilannan levityskoneiden, pärehöyliä ja konekirnujen lukumäärät.

Maatalouslaskenta 1959

Maatalojen määrä on laskenut viime laskennasta lähes 80 000 tilalla. Joita oli yhteensä 388 000 kpl. Nyt laskettiin vain yli 0,25 ha:n puutarha- ja maatiloista yli 0,5 ha:n tilat. Vuonna 1950 oli alle 0,24 ha:n tiloja yhteensä noin 108 000 kpl. Peltoala näillä yli 0,25 ha:n tiloilla oli yhteensä noin 2 653 000 ha. Peltopinta-ala oli kasvanut jälleen noin 200 000 ha. Samoin keskitilakokokin oli nyt 6,8 ha. Kaikkien yli 1 ha:n tilojen keskitilakoko oli noin 8 ha.

Maatalouslaskennan ohjeissa pyydettiin laskemaan koneista seuraavasti: *Sellaiset koneet kuin traktori, lypsykone, leikkuupuimuri jne., jotka osoittavat maatalouden koneellistumisintensiteetin kehitystä selvimmin ja joita ei kaikilla alueilla esiinny yleisesti, olisi selvitettävä tilakohtaisen tiedustelun avulla; muut tärkeät koneet voitaisiin laskea otantatiedustelun puitteissa.*

Laskennassa lueteltujen tärkeimmät maatalouskoneet olivat traktoreiden lisäksi leikkuupuimurit, lypsykoneet, väkilannan levittimet, konevoimaiset kasvinsuojeluruiskut ja -pölyttimet, viljankuivurit, maidon jäähdyttimet, moottorikäyttöiset puunkaato- ja raivaussahat.

Leikkuupuimureista kysyttiin myös, että onko itsekulkeva vai vedettävä. Yhteensä leikkuupuimureita oli 4 422 kpl. Selvästi yleisin merkki ajettavissa leikkuupuimureissa oli Massey-Harris, joita oli 2/3-osaa. Toiseksi yleisin oli Sampo, jonka ensimmäinen malli, 657, oli julkaistu vain muutama vuosi aiemmin. Vedettävissä leikkuupuimureissa kärkipaikkaa piti Aros puimuri. Viljankuivureita oli lähes 30 000 kpl. Näistä kysyttiin, että olivatko ne luonnollisella vai koneellisella vedolla. Näistä vain 4 100 oli koneellisella vedolla, eli puhaltimella. Väkilannan levittäjiä oli 27 000 kpl, joista 2/3 oli vielä hevosvetoisia. Moottorisahojen määräkin oli vain 17 000 kpl.

Se, että arkistojen tilastoista saa paljon iloa historiasta kiinnostuneille, niin myös hyvän kuvan maatalouden tärkeimmistä koneista ja niiden yleistymisestä. Samoin tieto on ja on ollut arvokasta silloin maamme

huoltovarmuuden suunnittelussakin. Maatilat ovat hyvä, osin vähän hyödynnetty, reservi monessakin suhteessa edelleen.

Lähteet:

Maataloustiedustelut vuosilta 1910, 1920 ja 1930.

Maatalouslaskenta vuosilta 1941, 1950 ja 1959

Teksti: Timo Teinilä